

डायऑक्साईड सारख्या घातक वायूंच्या बदल्यात ते आपणास निरोगी आणि उपयुक्त ऑक्सिजन देत असतात. फुलं आपला सुगंध कशाप्रकारे पसरवतात याचे निरीक्षण करा याबद्दल कौतुक होते किंवा होत नाही. याचे त्यांना काही सोयरसुतक नसते. अशाप्रकारे वाहणारा झरा अशीच एक प्रतिकृती आहे. मोबदल्यात कशाचीही अपेक्षा न करता तो शेतात पाझरतो. यासारखे निःस्वार्थी मूल्ये मानवी हृदयात रुजल्या खेरीज पृथ्वीवर कोणतेही अर्थपूर्ण जीवन शक्य नाही. परमेश्वराने निर्माण केलेले हे निसर्गरम्य जग मानवाच्या हस्ते उद्ध्वस्त होण्याच्या मार्गावर आहे. सर्वत्र दूरवर पसरलेला हिंसाचार, प्रदूषण, वैश्विक उर्जा, यांची तिसऱ्या जागतिक युद्धापेक्षा अधिक मोठ्या प्रमाणात दहशत निर्माण झाली आहे. जणू काही हे तिसरे महायुद्धच आमच्यावर लादण्यात आले आहे. आज या सर्वाधिक मोठ्या धमकीचे आव्हान आमच्यासमोर आहे. संपूर्ण मानवजातीच्या हितार्थ आम्हाला प्रामाणिकपणे आणि एकजुटीने निसर्ग वाचवण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे आणि हे सर्व केवळ शांततामय मार्गाचा अवलंब करूनच शक्य आहे.

हे जीवन
आधिक चांगले
जगण्यासाठी शांतता
आवश्यक आहे. मनःशांती,
कौटुंबिक शांतता आणि
नैसर्गिक शांतता.

शांतता प्राप्तीचा मार्ग

हे जीवन सुखरूप व आनंदमयी जगण्यासाठी शांतता आवश्यक आहे. मनःशांती, कौटुंबिक शांतता आणि नैसर्गिक शांतता, माणसामाणसामध्ये मतभेद आहेत. आणि सर्वच स्तरावर ते सतत आहेत हे वास्तव आहे. सर्व प्रकारचे मतभेद दूर केल्याखेरीज एकता संभवत नाही. परंतु हा दृष्टीकोन असमर्थनीय आहे कारण तो व्यवहार्य नाही. गुलाबाच्या फुलांबरोबर असणारे काटे तुम्हाला आवडत नाहीत. परंतु सर्व काटे काढणे आणि ते पूर्णपणे नष्ट करणे अशक्य आहे. कारण तुम्ही एक काढले तर त्या जागी दुसरा उगवणार. तुम्ही गुलाबाच्या सर्व रोपट्यावरून बुलडोझर फिरवला तरी त्या ठिकाणी नव्याने रोपटी उगवतील आणि ती गुलाबाच्या फुलांनी बहरतील आणि त्यांच्याबरोबर काटेही असतील. प्रचलित व्यवस्थेनुसार काट्याचे अस्तित्व सहन करूनच गुलाबाची फुले मिळतील. त्याचप्रमाणे विविधतेत

सहिष्णुतेचे चैतन्य निर्माण करून आणि ते उत्तेजित करूनच शांततामय समाज निर्माण होऊ शकतो.

ज्यावेळी मानवजातीला आपल्या मर्यादा काय असाव्यात याची शिकवण मिळेल त्याच वेळी त्यास शांततामय जीवन प्राप्त होईल. दैवी नियमानुसार तुमच्या गरजा भागविण्यासाठी जगातून तुम्ही काहीही घेऊ शकता. दुसऱ्यांबरोबर व्यवसाय करू शकता पण त्यांना लुबाडू शकत नाही. तुम्ही तुमच्या व्यक्तिमत्त्वाचा ठसा उमटऊ शकता, परंतु कुटुंब आणि समाज याच्या मोबदल्यात नव्हे! शांततामय मार्गाचा अवलंब करण्यासाठी तुम्ही मुक्त आहात. पण हिंसाचाराचा अवलंब करण्याचा तुम्हाला अधिकार नाही. आम्हाला शांतता कशी मिळू शकते? सिद्धांत फार सोपा आहे. दुसऱ्याचा हिस्सा अबाधित ठेऊन तुम्ही तुमचा हिस्सा घेऊ शकता. दुसऱ्याच्या गरजा न हिरावता तुम्ही तुमच्या गरजा पूर्ण करू शकता. थोडक्यात तुम्ही दुसऱ्यांसाठी समस्या निर्माण न करता स्वतःच्या समस्या सोडू शकता. शांततामय सहजीवन हाच या जगातील अस्तित्वाचा एकमेव मार्ग आहे.

सिद्धांत
फार सोपा आहे.
दुसऱ्याचा हिस्सा अबाधित
ठेऊन तुम्ही तुमचा हिस्सा घेऊ
शकता. दुसऱ्याच्या गरजा
न हिरावता तुम्ही तुमच्या
गरजा पूर्ण करू
शकता.

सेंटर फॉर पीस अँड स्पिरिच्युअलिटी, पुणे चॅप्टर
१०५० रविवार पेठ, पुणे - ४११००२.
abdusamad6222@gmail.com

सेंटर फॉर पीस अँड स्पिरिच्युअलिटी इंटरनॅशनल
१ निझामुद्दीन वेस्ट मार्केट, न्यू दिल्ली - ११००१३
info@cpsglobal.org / cpsglobal.org

सेंटर फॉर पीस

००२ एच एम विमबर्ली, ६ बर्ली स्ट्रीट क्रॉस,
लॅंगफोर्ड टाऊन, बॅंगलोर ५६००२५

thecentreforpeace@gmail.com / centreforpeace.in
fb.com/cpsinternational / fb.com/maulanawkhan

शांततेचे तत्व

शांतता म्हणजे काय?

विद्वानांनी शांततेची केलेली व्याख्या अशी आहे. “युद्ध नाही म्हणजे शांतता!” ही व्याख्या अगदी योग्य आहे. वास्तवतः युद्धजन्य परिस्थिती अथवा हिंसाचारविरहित परिस्थिती म्हणजे शांतता!

मात्र शांततेची ही व्याख्या काही लोकांच्या मते अपूर्ण आहे. ते म्हणतात, शांततेबरोबर न्याय असणे आवश्यक आहे. न्यायविरहित शांतता म्हणजे शांतता नाही, आणि म्हणून जगभरातील लोक असहिष्णुतेने वागत आहेत आणि न्यायाच्या नावाखाली हिंसाचारी कृत्यांचा अवलंब

करीत आहेत, आम्हाला न्याय द्या, म्हणजे त्या पाठोपाठ शांतता येईल, मला वाटते शांतता प्रस्थापित करण्यासाठी अशा प्रकारची अट व्यावहारिक नाही. कारण शांतता आपल्याबरोबर न्याय प्रस्थापित करत नाही. म्हणजेच न्याय हा शांततेचा घटक असणे

आवश्यक नाही. न्यायाच्या नावाखाली ज्यावेळी लोक हिंसाचार करतात, त्यावेळी शांतता कदापी प्रभावी होत नाही. त्यामुळे हिंसाचाराच्या वातावरणात काहीही निष्पन्न होत नाही. शांतता शांततेसाठीच आपेक्षित आहे. शांततेबरोबर नव्हे तर पाठोपाठ इतर गोष्टी अस्तित्वात येतात. त्यावेळी नेमके काय घडते? त्यावेळी संधी निर्माण होतात, अनुकूल परिस्थिती निर्माण होते, जी लोकांना आणखी प्रयत्न करण्यास प्रवृत्त करते आणि ते आपले ध्येय प्राप्त करतात. अशा प्रकारे निर्माण झालेल्या संधीचा लोक लाभ घेतात त्यावेळी अखेर त्यांना न्याय मिळतो आणि त्यांच्यासाठी अनेक विधायक मार्ग खुले होतात.

या सिद्धांताचे जपान हे उत्कृष्ट उदाहरण आहे. १९४५ मध्ये जपानमधील हिरोशीमा आणि नागासाकी ही औद्योगिक शहरे अणूबॉम्बने उद्ध्वस्त करण्यात आली होती. या संहारानंतर जपानने हिंसाचाराचा त्याग केला आणि त्यांनी विकासासाठी

शांतता
शांततेसाठीच
आपेक्षित आहे.
शांततेबरोबर नव्हे, तर
त्या पाठोपाठ इतर
गोष्टी अस्तित्वात
येतात.

शांततेचा मार्ग पत्करला. ज्यास परतीचे मार्गक्रमण असे नाव देण्यात आले परिणामतः ४० वर्षांच्या छोट्या कालखंडामध्ये जगातील एक मोठे आणि समृद्ध राष्ट्र म्हणून जपान उभे राहिले.

अशा प्रकारे प्रदीर्घ हिंसक लढ्यांनंतरदेखील जे यश प्राप्त होत नव्हते, ते अल्प कालावधीत शांततापूर्ण मार्गाने प्राप्त झाले. आणि म्हणून शांतता प्रस्थापित करण्यासाठी व्यावहारिक सिद्धांत एकच : समस्येकडे दुर्लक्ष करा, संधीचा लाभ घ्या! पैगंबर (स) यांनी अंमलात आणलेल्या इस्लाम धर्माने शांततेची हीच तत्वप्रणाली दिली आहे. हुदैबियाचा करार याचेच उदाहरण आहे. (अधिक माहितीसाठी Muhammad : A Prophet For All Humanity हे पुस्तक पहावे.)

शांततेमुळे वजाबाकीचे बेरजेत रूपांतर

वस्तुनिष्ठ बौद्धिक दृष्टीकोन यातूनच शांततेची निर्मिती होते. या उलट नकारात्मक विचारसरणी हिंसाचारात रूपांतरित होते. शांतता ही समाजाची नैसर्गिक अवस्था आहे. शांतता स्वाभाविक योजनेअनुरूप असते. तर हिंसाचार त्याविरुद्ध ज्यावेळी शांततामय परिस्थिती एखाद्या समाजात प्रभावी असते त्यावेळी त्या समाजातील सर्व घडामोडी योग्य प्रकारे कार्यरत असतात. परंतु शांततेच्या वातावरणात बिघाड झाला तर संबंधित समाजाच्या सर्वसाधारण व्यवहारात बिघाड होतो. हा नियम मानवास त्याचप्रमाणे सर्व जगास लागू आहे.

हिंसाचार वस्तुनिष्ठ कृत्यांचे द्वार बंद करतो. तर शांतता हे द्वार खुले करते आणि व्यक्तीसाठी, समाजासाठी, त्याचप्रमाणे संपूर्ण देशासाठी वस्तुनिष्ठ जीवन जगण्याचे वातावरण तयार होते. शांततेच्या वातावरणात सर्व प्रकारच्या उपलब्धी शक्य आहेत. हिंसाचाराची परिस्थिती संधीच्या मार्गात अडथळे निर्माण करते. विकास होण्यासाठी शांतता उचित परिस्थिती प्रस्थापित

समस्येकडे दुर्लक्ष करा.
संधीचा लाभ घ्या.

करण्यास सहाय्य करते. त्याप्रमाणे मानवातील अभिजित गुण-कौशल्यांना वृद्धिंगत करते आणि त्यांचा विकास करणे शक्य होते.

अल्फ्रेड अॅडलर या जर्मन मानसशास्त्रज्ञाच्या मताप्रमाणे मानवजातीजवळ एक अद्वितीय गुणविशेष आहे, म्हणजे “वजाबाकीचे बेरजेत रूपांतर करण्याचे तिचे सामर्थ्य!” ही अद्वितीय कामगिरी करण्यासाठी मनुष्यास कशामुळे सामर्थ्य मिळते? याचे एकच उत्तर आहे आणि ते म्हणजे शांतता! मानवी बुद्धी म्हणजे अमर्याद सामर्थ्याचे भांडार आहे. जर आणबाणीच्या प्रसंगी माणसाची मनःशांती भंग पावली तर सकारात्मक मार्गाने आपल्या बौद्धिक सामर्थ्याचा तो उपयोग करू शकत नाही. नकारात्मक विचारधारा हा मानवी विकासाच्या मार्गात एक अडथळा आहे. वस्तुनिष्ठ विचारधारा जीवनदायी आहे, ज्यामुळे मानवी सामर्थ्यास चालना मिळते. आणि म्हणून ज्यावेळी एखादी व्यक्ती अथवा एखादे राष्ट्र कोणत्याही परिस्थितीत शांतता प्रस्थापित करते त्यावेळी अमर्याद शक्यता निर्माण होतात. मात्र ज्या वेळी वजाबाकी बेरजेत रूपांतरित होते त्यावेळीच हे होऊ शकते.

निसर्ग : शांततेची प्रतिकृती

अनुकरण करण्यासारख्या सर्वोत्कृष्ट निसर्गाच्या शांततामय प्रतिकृतीपासून आम्ही मार्गभ्रष्ट झालो आहोत आणि हेच सध्याच्या जागतिक प्रश्नाचे मूळ कारण आहे. आज आम्ही ज्या पेचप्रसंगांना तोंड देत आहोत त्यांचा उगम निसर्गाच्या नेतृत्वाचे आम्ही अनुकरण करीत नाही यामध्ये आहे. तारे आणि ग्रह त्यांच्या कक्षेत सतत परिभ्रमण करीत आहेत. परंतु त्यांची एकदुसऱ्याबरोबर कधी टक्कर होत नाही. दुसऱ्याबरोबर संघर्ष न करता या ध्येयापर्यंत कसे पोहोचता येईल हेच मानवास याद्वारे निर्देशित करण्यात आले आहे.

सूर्यदेखील एक अप्रतिम उदाहरण आहे. आपण कोणताही भेदभाव न बाळगता आपले जीवन दुसऱ्यास कसे देऊ शकतो हेच यावरून निदर्शनास येते. वृक्षदेखील

हिंसाचार
वस्तुनिष्ठ कृतींचे
द्वार बंद करतो,
तर शांतता त्यांच्यासाठी
हे द्वार
खुले करते.